

О.Ю. Беленкова,

докт. екон. наук, доцент

ORCID: 0000-0002-1142-5237

О.О. Молодід,

канд. екон. наук, старш. наук. співроб.

ORCID: 0000-0001-8211-3460

В.Я. Гаврилук,

канд. екон. наук

ORCID: 0000-0002-7078-1231

Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИМІРЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У статті здійснено аналіз теоретичних підходів до формування поняття «конкурентоспроможність підприємства» та узагальнення методичних підходів до оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства уцілому і будівельного підприємства зокрема. Огляд літературних джерел дозволив виілити основні проблеми, вирішення яких необхідно для належного методологічного забезпечення управління конкурентоспроможності будівельних підприємств, а саме: обґрунтування набору діагностичних показників-індикаторів та розроблення, апробація й доведення до конкретизованих методичних рекомендацій алгоритмізованої послідовності діагностичних процедур, виконуваних на основі сукупності індикаторів.

Крім того, методологічне забезпечення управління конкурентоспроможністю підприємств будівництва має агрегувати найбільш успішні та ефективні складові існуючих науково-прикладних розробок, які підтвердили свою результативність в управлінні підприємствами інших видів діяльності. Тому з метою формування методологічного базису оцінювання рівня здатності будівельних підприємств до збереження конкурентоспроможності нами було проаналізовано з подальшою систематизацією, по перше показники для оцінювання конкурентоспроможності та способи їх поєднання у цілісному наборі. По-друге, було здійснено класифікацію груп методів для оцінювання конкурентоспроможності підприємств. Виявлено низку показників, які дають змогу оцінювати та визначати рівень конкурентоспроможності будівельного підприємства (таких як зростання коефіцієнта оновлення активної частини основних засобів, скорочення тривалості обороту оборотних коштів, зростання рівня продуктивності праці, зростання рівня віддачі заробітної плати, зниження рівня поточних витрат на одиницю товарної продукції, підвищення рівня якості продукції, коефіцієнт фондівіддачі, показник сукупних витрат виробничих ресурсів на одиницю виробленої товарної продукції, рентабельність (прибутковості) продукції, власних капітальних вкладень, термін окупності та інші) дозволяє здійснювати оцінку рівня конкурентоспроможності будівельного підприємства.

Ключові слова: конкурентоспроможність, будівництво, методи оцінювання конкурентоспроможності, показник конкурентоспроможності, конкурентоспроможність підприємства.

Вступ. Робіт, які присвячено розгляду поняття «конкурентоспроможність підприємства», сучасна економічна література пропонує надзвичайно багато. Так, наприклад, Наукова-електронна бібліотека України за запитом «Конкурентоспроможність підприємства» видає майже 500 результатів і це лише в розрізі економічних наук. Подібна статистика свідчить, що конкурентоспроможність підприємства є надзвичайно популярною економічною категорією, а її трактування продовжує весь час удосконалюватися, розглядатися у різних аспектах та набувати нових знак. Зазначене стосується й підходів до оцінки конкурентоспроможності підприємств. Тому актуальним є дослідження існуючих в українській науці теоретичних підходів до формування конкурентоспроможності підприємства.

Оскільки невідкладною потребою українських будівельних підприємств є забезпечення стратегічної конкурентоспроможності, то теоретичне узагальнення та практичні рекомендації щодо забезпечення конкурентних переваг у тривалій перспективі є актуальним напрямком дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні підходи до формування конкурентоспроможності підприємств у стратегічному вимірі знайшло відображення в роботах М.П. Денисенко, А.П. Гречан, К.О. Шилова, О.О. Гетьман, В.М. Шаповал, О.М. Николук, М. Трейсі, Ф Вірсема, А.М. Томюк, В.О. Лаготюк.

Дослідження конкурентоспроможності будівельних підприємств виконано наступними науковцями: А.І. Белова, А.Ф. Гойко, О.Я. Загорецька, К.В. Измайлова, Т.В. Куклінова, С.А. Щербініна, Ю.В. Пинда, Н.І.Верхоглядова, В.Г. Євтеєва, Г.М. Рижакова, О.Є. Россіхіна, О.Г.Самошина, С.Б. Скворцов, В.В. Смачило, Л.В. Сорокіна, С.П. Стеценко, Т.Ю. Цифра, І.О. Шапошнікова.

Принципи сталого розвитку у якості провідних імперативів формування конкурентоспроможності будівельних підприємств та будівельного сектору окреслені у працях С.Г. Семенова, Р.І. Тормосова, Ю.А. Чуприни, В.Я. Шевчука.

Постановка задачі. Метою даної статті є аналіз і систематизація теоретичних підходів поняття «конкурентоспроможність підприємства», а також виявлення особливостей формування конкурентоспроможності будівельних підприємств.

Основна частина. При аналізі категорії «конкурентоспроможність підприємства» варто погодитися із О.В. Сомовою [1], яка звертає увагу те, що вітчизняна економічна наука акцентується на конкурентоспроможності товару та конкурентоспроможності країни. Це можна вважати певною особливістю не лише конкурентоспроможності, як об'єкту наукових досліджень, але й державної політики в даному напрямку. При цьому без належної уваги лишається така проміжна ланка конкурентоспроможності, як підприємство. Тобто можна стверджувати, що державна політика в галузі конкурентоспроможності має більш декларативний, ніж прикладний характер. Особливо це відчутно, якщо звернути увагу на відсутність категорії конкурентоспроможність підприємств серед актуальних напрямів державницької політики; а також невизначеності щодо з'ясування взаємозв'язку між інноваційністю політики організації та її конкурентоспроможністю. Вважаємо, що саме це створює проблему та визначає

відсутність затверджених актуальних вітчизняних методик оцінки рівня конкурентоспроможності як держави в цілому, так і окремих суб'єктів господарювання та їх продукції.

На практиці, зазвичай, для оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства використовують різноманітні показники, які в цілому можна класифікувати на одиничні, групові та інтегральні.

Тож, розглянемо конкретні авторські підходи до формування конкурентоспроможності підприємства та обґрунтування сукупності показників, на основі яких вона оцінюється. В цілому можна сказати, що часто автори для оцінки рівня конкурентоспроможності використовують цілісні системи фінансових показників.

У праці В.О. Лаготюк [2, с. 111-116] в якості головних показників конкурентоспроможності підприємства необхідно виконати розрахунок сукупності показників фінансово-господарської діяльності. До них автор [2, с. 111-212] віднесла 3 показники: рентабельність, ліквідність, фінансову стійкість. В якості результуючого показника було визначено корпоративну соціальну відповідальність.

Г.В. Станко [18, с. 12] в якості основних показників, що характеризують конкурентоспроможність підприємства обрала: фінансовий стан, ділову активність та ефективність виробничої діяльності. Авторська концепція конкурентоспроможності підприємства Г.В. Станко базується на оцінці ефективності використання ресурсів останнього. При цьому, на думку автора, ефективність функціонування основного капіталу характеризує конкурентоспроможність, що забезпечується фондами; рівень розвитку кадрового потенціалу відповідає за конкурентоспроможність підприємства, що забезпечується персоналом. Окрім того, для встановлення рівня фінансової ефективності підприємства, на думку автора, необхідно обчислити показник рентабельності продажів; за оцінку інвестиційної привабливості бізнес-діяльності та її забезпечення відповідальний показник вартості ділової репутації підприємства; а вартість бренду має характеризувати утримання обраної конкурентної позиції за рахунок виробництва ринково затребуваної продукції.

І.Б. Зеленчук [3] у своїй дисертації наголошує, що в якості основних чинників, які характеризують конкурентоспроможність підприємства, варто обрати ряд показників, зокрема: конкурентоспроможність продукції, тривалість циклів операційного та фінансового періодів, рентабельність капіталу, фінансова стійкість, платоспроможність та ліквідність.

У своїй науковій роботі Т.О. Дяченко [4] всі фактори конкурентоспроможності підприємство поділено в на дві великі групи. Перша група – це фактори, котрі можуть бути контрольовані з боку підприємства, друга група – ті, на які підприємство впливати не може. Так, до підконтрольних факторів, які на нашу думку можна назвати внутрішніми, автором віднесено стратегію діяльності підприємства, навчання та підвищення кваліфікації працівників, загальні видатки, якість транспортних послуг, технологія здійснення перевезень та вантажно-розвантажувальних робіт. До другої групи – увійшли фактори, що не залежать від підприємства, на нашу думку, їх можна вважати зовнішніми, Т.О. Дяченко відніс державні, ринкові, природні (екологія). В цілому систему факторів конкурентоспроможності підприємства можна представити у вигляді рис. 1.

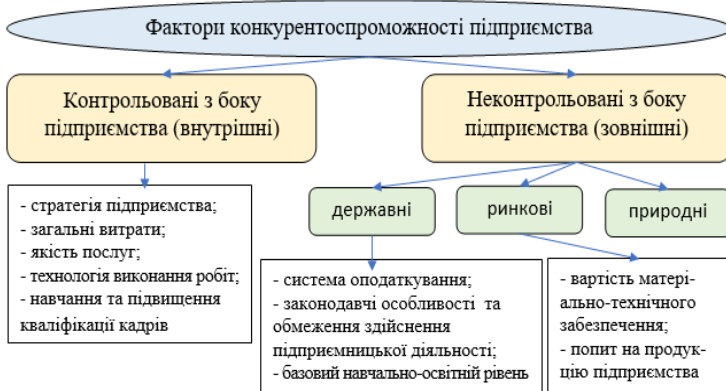

Рис. 1. Класифікація факторів конкурентоспроможності підприємства за джерелом їх утворення (розроблено авторами на основі [4])

Варто погодитися з думкою Т.О. Дяченко, що оцінка конкурентоспроможності підприємства є необхідною проміжною ланкою між етапами прийняття рішення керівництвом та економічним аналізом. Виконана оцінка дає змогу оцінити реальний стан функціонування підприємства, наскільки досягнута стратегічна мета діяльності, яке місце посідає фірма поміж конкурентів які кількісні та якісні детермінанти впливають на вдосконалення процесів управління підприємством.

У праці Ю.О. Капітанець [5] зазначено, що за результатами аналізу сучасної літератури, до головних чинників формування конкурентоспроможності підприємства віднесено:

- якість продукції і послуг підприємства;
- відповідність техніки й технології, що використовуються на підприємстві, актуальним вимогам;
- наявність стратегії щодо співпраці з безпосередніми конкурентами,
- легкий доступ до джерел фінансового забезпечення,
- наявна ринкова інфраструктура,
- законодавче поле функціонування підприємства
- рівень активності інноваційно-інвестиційної діяльності,
- наявність конкурентної стратегії для підтримки високого рівня конкурентоспроможності,
- рівень управління підприємством та кваліфікації,
- орієнтація власної діяльності на роботу зі споживачами та обрану ринкову нішу, тощо.

На думку І.Є. Баглай [6, с. 16], для оцінки конкурентоспроможності підприємства необхідно скористатися 7 групами показників. Такими групами є цілісні блоки коефіцієнтів: «Фінанси», «Внутрішні бізнес-процеси», «Клієнти», «Навчання та розвиток», «Організаційна культура», «Організаційна структура», «Корпоративна соціальна відповідальність». Варто зауважити, що всі блоки та їх показники можна вважати внутрішніми для підприємства, оскільки вони визначаються на основі результатів функціонування підприємства.

До прибічників підходу поділу показників конкурентоспроможності підприємства на внутрішні та зовнішні, також, належать М.М. Радева та П.М. Маслов [23, с. 182]. Вони пропонують до показників зовнішнього середовища віднести місткість ринку, інтенсивність конкуренції, географічні межі ринку тощо. А до категорії внутрішнього середовища, на думку авторів, варто віднести використання предметів та засобів праці, трудових та фінансових ресурсів, маркетингову політику, а також технічні, естетичні, нормативні, ергономічні або економічні параметри. Окрім того, у своїй роботі автори деталізують склад кожного елемента. Подібний підхід досить детально описує внутрішні параметри підприємства для забезпечення його конкурентоспроможності, тоді як зовнішня характеристика досить обмежена, та могла б бути доповнена ще низкою характеристик, наприклад, змінами нормативної бази, ринкової інфраструктури тощо.

Н.А. Дробітько [7] для оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства пропонує визначати інтегральний показник, який, у свою чергу, ґрунтується на оцінці трьох елементів. Цими елементами є конкурентоспроможність продукції; ринкову активність підприємства; власні можливості підприємства. У свою чергу, власні можливості підприємства характеризують наявність та ефективність використання таких ресурсів підприємства як основні засоби, оборотні засоби та трудові ресурси, тобто з точки зору системного підходу. Представлений автором підхід досить простий у використанні, проте не дозволяє за кожним елементом здійснити аналіз сильних та слабких сторін досліджуваного підприємства при встановленні його конкурентних позицій.

Окрім перелічених вище, сучасна економічна наука пропонує ще значну кількість підходів до вибору параметрів та чинників конкурентоспроможності підприємства. Тому, пропонуємо розглянути підходи до вибору чинників конкурентоспроможності саме будівельного підприємства.

Так, О.І. Панова, до чинників, що формують конкурентоспроможність будівельного підприємства відносить ряд факторів [8, с. 12]:

- зміна системи критеріїв оцінки властивостей будівельної продукції для споживачів;
- зміна структури витрат виробництва та застосування ресурсозберігаючих технологій;
- підвищення укомплектованості будівельних підприємств висококваліфікованими трудовими кадрами.

А в цілому процес управління конкурентоспроможністю будівельного підприємства зводиться до комплексу взаємопов'язаних трьох етапів. До яких автор віднесла формування та розробка конкурентної стратегії, реалізація обраної стратегії та оцінка отриманого результату.

Далі проаналізуємо деякі вітчизняні розробки щодо чинників, що визначають конкурентоспроможності будівельного підприємств. Так, на думку А.Ф. Гойко та Р.Ф. Юрковського [9, с. 32] найбільш вагомою характеристикою ефективності функціонування будівельної фірми є кількість (обсяг) введеного і спорудженого житла. Не менш важливим параметром є кількість реалізованих покупцям квартир.

А.Г. Семенов у своїх напрацюваннях [10] зазначає, що до всі індикатори, які прямо або опосередковано визначають рівень конкурентоспроможності будівельних підприємств можна поділити на 4 групи: економічні, соціальні,

екологічні та ринкові. Кожна з груп у своєму складі містить від трьох до шести індикаторів., які дозволяють оцінити кожну групу показників з різних боків.

М.В. Микитась [11] при оцінці рівня конкурентоспроможності будівельних підприємств, зазначає, що всі фактори, які можуть впливати на результуючий показник мають бути згруповані на зовнішні та внутрішні. При цьому, автор зазначає, що для підтримки високого власного рівня конкурентоспроможності керівництво будівельного підприємств повинно відстежувати рівень конкурентоспроможності, діагностувати вузькі місця та пропонувати заходи щодо їх ліквідації. Варто звернути увагу, що дослідник [12, с. 11] виділяє специфічні чинники конкурентоспроможності щодо кожного суб'єкта інвестиційно-будівельної діяльності.

Т.С. Марчук [13] у своїй дисертаційній роботі пропонує визначати не лише складові, що впливають на рівень конкурентоспроможності будівельних підприємств, але й кількісно оцінити вплив кожного фактору, його вагомість у сукупному економічному результаті, що, у свою чергу, буде характеризувати позицію будівельного підприємства на обраному ринку.

У своїй статті Н.І. Верхоглядова та О.О. Кононова [14, с. 55] важливу роль відводять інформаційному забезпеченню конкурентоспроможності будівельного підприємства. Так, автори зазначають, що наявна інформаційна база формується на основі внутрішніх та зовнішніх джерел походження. А оцінку конкурентоспроможності будівельного підприємства пропонують виконувати за наступними параметрами:

- результативність складових оперативної конкурентоспроможності підприємства;
- зміна відносної частки ринку обраного будівельного підприємства;
- середньогалузева результативність складових у будівництві;
- зміна відносної частки ринку в середньому по галузі.

При цьому, основним показником результативності конкурентоспроможності будівельного підприємства та його господарської діяльності є порівняння вказаних результатів із середньогалузевими значеннями.

Аналіз сучасної економічної літератури дає можливість виділити значну кількість методів оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства, які ґрунтуються на різних концепціях. О.С.Сомова [1] пропонує виділити п'ять основних підходів до методів оцінки рівня конкурентоспроможності. Такий поділ має на меті типізацію, узагальнення та поширення передової практики оцінювання для масового використання підприємствами великого, середнього й малого бізнесу. Так, автором [1] запропоновано виділити такі підходи (рис. 2):

- опис конкурентної боротьби;
- узагальнення думок експертів;
- оцінювання конкурентоспроможності підприємства за конкурентоспроможністю товару;
- розрахунок інтегрального коефіцієнту за окремими показниками, наприклад, фінансовими та/або техніко-економічними;
- аналіз фінансових індикаторів розвитку, наприклад, рентабельності, грошового потоку, вартості бізнесу.

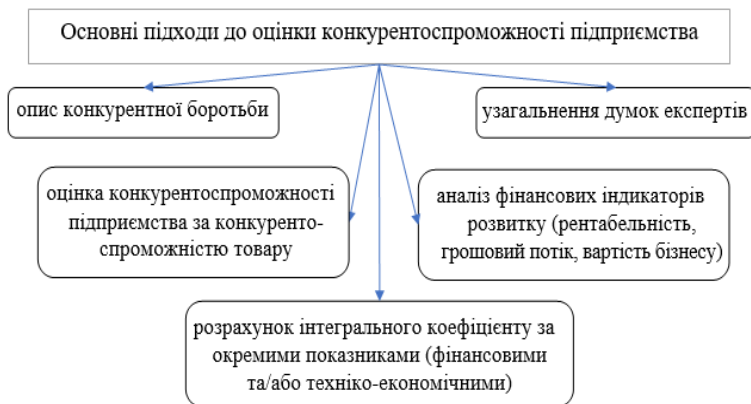

Рис. 2. Основні підходи до оцінювання конкурентоспроможності підприємства (розроблено авторами на основі [1])

На думку колективу авторів [15] основними індикаторами конкурентоспроможності будівельного підприємства є якість продукції, самокупність, самофінансування, дохідність, наявність переваг над конкурентами в техніко-технологічному відношенні та зниження собівартості.

М.О. Овсюк [16, с. 66] зазначає, що рівень конкурентоспроможності будівельного підприємства має визначатися на основі ефективності будівельної діяльності, яка в свою чергу ґрунтується на показниках витрат виробництва на одиницю продукції, фондівіддачі та продуктивності праці; критерію фінансового стану підприємства, що залежить від показників автономії, платоспроможності, ліквідності та оборотності активів; ефективності організації збуту на ринку та критерію конкурентоспроможності будівництва.

На думку М.О. Овсюк [16, с. 66], запропонований ним метод є простим у використанні, не потребує обробки значних масивів інформації та допомагає виявити сильні та слабкі сторони досліджуваного будівельного підприємства.

На нашу думку, вищезгаданий перелік підходів являє собою послідовність етапів комплексної діагностики конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів. Окрім того, всі характеризовані вище діагностичні підходи орієнтовані на підприємства переробної промисловості, насамперед машинобудівні, або аграрні, тому не враховано економічну специфіку будівництва.

Розглядаючи питання формування конкурентоспроможності підприємств, не можна оминати питання класифікації показників для оцінки рівня конкурентоспроможності підприємств (рис. 3).

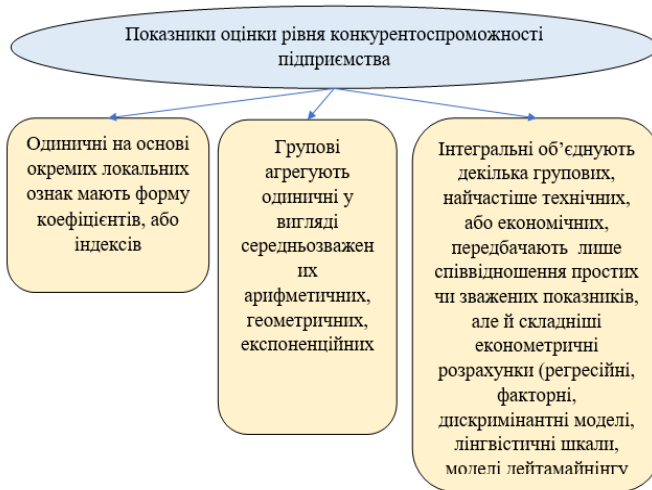

Рис. 3. Класифікація показників для оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства (складено авторами за [1-23]).

Компаративний аналіз найбільш поширених підходів до оцінювання конкурентоспроможності підприємства вказує на те, що для ідентифікації означеного показника досить часто використовують коефіцієнти, які узагальнюють результати роботи експертної групи або ж комплекс певних техніко-економічних показників. Звичайно, істинність подібного оцінювання викликає сумніви, спричинені зі значною часткою суб'єктивності думок навіть дуже досвідчених і компетентних експертів. Разом з тим, існує значна кількість робіт, які в якості індикаторів конкурентоспроможності підприємства рекомендують використовувати показники ефективності роботи підприємства, зокрема, прибуток, рентабельність, чиста поточна вартість грошових потоків, тощо. Вважаємо, що такий підхід є більш об'єктивним.

А тому детальніше зупинимось на тих методах оцінки конкурентоспроможності підприємства, які пропонує сучасна економічна наука, і які доцільно адаптувати для застосування на будівельних підприємствах.

О.Є. Сомова [1] пропонує рівень конкурентоспроможності підприємства у короткостроковому періоді визначати на основі прибутку та рентабельності підприємства, тоді як у довгостроковому періоді авторка рекомендує використовувати чисту поточну вартість та індекс доходності. Варто звернути увагу на те, що вона розглядає рентабельність та індекс доходності як відносні показники, котрі є базою для порівняння даних різних підприємств.

У роботі В.О. Лаготюк [2, с. 11-12] в якості індикаторів конкурентоспроможності підприємства запропоновано використовувати низку фінансово-господарських показників. До таких показників автор рекомендує віднести рентабельність, ліквідність, фінансову стійкість. При цьому, показником, який би свідчив про досягнення конкурентних переваг В.О. Лаготюк обрав корпоративну соціальну відповідальність. Цей самий чинник, у якості провідного

для досягнення конкурентоспроможності будівельного підприємства у стратегічному вимірі, обрали І.Б. Скворцов і О.Я. Загорецька [17].

У роботі Г.В. Станко [18, с. 16] запропонована концепція конкурентоспроможності підприємства, котра базується на оцінці ефективності використання його ресурсів та включає в себе такі позиції як:

- ефективність функціонування основного капіталу (це конкурентоспроможність, що забезпечується фондами);
- кадровий потенціал організації та рівень його розвитку (конкурентоспроможність, що забезпечується персоналом);
- показники фінансової ефективності підприємства (оцінка показника рентабельності продажів);
- забезпечення й підтримка інвестиційної привабливості бізнес-діяльності (оцінка вартості ділової репутації підприємства);
- підтримка обраної ринкової позиції поміж конкурентів за рахунок виробництва затребуваної на ринку продукції (оцінка вартості бренду).

У своїй роботі І.П. Голофаєва [19, с. 49] запропонувала проводити розрахунок рівня конкурентоспроможності підприємства з використанням методу нечітких множин. за допомогою факторної моделі. Практична реалізація даного методу, завдячай, викликає значні труднощі.

У публікації С.В. Беляєвої та Т.Л. Зубко [20, с. 72] зазначається, що забезпечення конкурентоспроможності являється фундаментом стратегії підприємства, для реалізації якої приймаються рішення, а також впроваджуються заходи, що суттєві для специфіки виробничої діяльності певної організації в ринковій економіці в цілому (щодо структури і обсягів виробництва, нормативних обсягів споживання та нагромадження, впровадження та розвитку технологічного та інноваційного потенціалу тощо). Окрім того, варто погодитися з авторками [235, с. 77], що відсутність уніфікованого визначення категорії «конкурентоспроможність підприємства «фірми» є проблемою не лише для вітчизняної економічної науки, а й для світової. У [20, с. 78] С.В. Беляєва та Т.Л. Зубко дають власне визначення досліджуваної категорії. Так, під поняттям «конкурентоспроможність підприємства» розуміють вміння фірми конкурувати на ринку, при цьому необхідно враховувати потреби споживачів, з одного боку, та інтереси власників організації – з іншого. На думку вказаних науковиць, методи оцінки конкурентоспроможності підприємства можна поділити на кілька груп.

С.В. Беляєва та Т.Л. Зубко [20, с. 79] є прихильницями теорії нечітких множин. Вони зазначають, що експертна система, що ґрунтується на нечітких множинах, повинна включати в себе механізм нечітко-логічного висновку, що в результаті дасть змогу визначити рівень конкурентоспроможності підприємства за результатами аналізу інформації, котра отримується від користувача. При цьому, комплексний показник конкурентоспроможності автори [20, с. 77] визначають як середнє геометричне всіх досліджуваних підсистем.

Метод порівняння з підприємством - еталоном дозволяє знівелювати недоліки тих методів, які використовують вагові коефіцієнти. Даний підхід ґрунтується на обчисленні запропонованих показників для кількох фірм та обрання найкращого показника за кожним параметром за еталон.

Ми також вважаємо за доцільне використання теорії нечітких множин у якості методологічного базису оцінювання конкурентоспроможності будівельних підприємств й управління нею. Адже цей, порівняно молодий, науковий напрямок,

що характеризується максимальною прозорістю обчислювальних процедур, забезпечив можливість створення систем штучного інтелекту, здатних виконувати управління технічними, економічними, біологічними системи в умовах невизначеності.

З огляду на те, що цифровізація економіки передбачає як ширше використання систем штучного інтелекту для розв'язання різноманітних задач, і проблем із застосуванням методів оцінювання на основі нечіткої логіки деталі ставатиме значно менше.

У подальших розділах даного дослідження обґрунтовано низку засобів управління конкурентоспроможністю будівельних підприємств розроблених на основі теорії нечітких множин, нечіткої логіки та інших прийомів дейтамайнінгу.

По суті це середнє квадратичне відхилення показників обраного підприємства від найкращих показників на ринку, як це пропонується в роботі на чолі з Т.Д. Костенко [21, с. 14-16]. До переваг даного методу варто віднести його простоту, доступність, об'єктивність та достовірність обчислень. При цьому, є певні умови використання даного методу, а саме: показники, що використані, при оцінці рівня конкурентоспроможності, повинні характеризуватися певними кількісними значеннями критеріїв оптимальності, разом з тим не допускається для окремих критеріїв використовувати діапазони або ж тенденції, що зменшує можливий склад показників, за якими могло б проводитися планування конкурентоспроможності.

У роботі І.М. Сотнікової [22, с. 7] під конкурентоспроможність будівельного підприємства науковиця розуміє комплексну характеристику діяльності підприємства, що базується на дослідженні різних аспектів виробничо-господарської діяльності й виділення сильних сторін підприємства в його конкурентному середовищі, а також засобів досягнення переваг над конкурентами. Для визначення рівня конкурентоспроможності підприємства необхідно провести інтегральну оцінку впливу системи управління персоналом на конкурентоспроможність будівельних підприємств на основі розрахунку оцінки якості робочої сили.

А.Ф. Гойко та Р.Ф. Юрковський [9] для оцінки рівня конкурентоспроможності пропонують обчислити кількісний коефіцієнт, що визначається шляхом зіставлення кількості проданих квартир у будинку до загальної кількості квартир у будинку.

Для оцінки рівня конкурентоспроможності будівельних підприємств, М.В. Микитась [11] пропонує використовувати графоаналітичний метод з елементами експертного оцінювання. Автор [1, с. 13] пропонує визначати площу утвореної фігури, котра утворилася на основі бальної оцінки заданих параметрів.

На думку Т.С. Марчук [13] конкурентоспроможність будівельного підприємства має визначатися за формулою, яка враховує обсяг використання ресурсів та собівартість продукції.

У роботі М.О. Овсюк [16, с. 66] пропонують оцінювати рівень конкурентоспроможності будівельного підприємства на основі відповідного коефіцієнта за формулою:

$$ККП = 0,15ЕВ + 0,29ФП + 0,23ЕЗ + 0,33КТ,$$

де ЕВ – значення критерію ефективності будівельної діяльності підприємства;

ФП – значення критерію фінансового стану підприємства;

ЕЗ – значення критерію ефективності організації збуту на ринку;

КТ – значення критерію конкурентоспроможності будівництва;

0,15; 0,29; 0,23; 0,33 – коефіцієнти вагомості критеріїв.

Висновки. Огляд літературних джерел дозволив виілити основні проблеми, вирішення яких необхідно для належного методологічного забезпечення управління конкурентоспроможності будівельних підприємств:

- по-перше, обґрунтування набору діагностичних показників-індикаторів;
- по-друге, розроблення, апробація й доведення до конкретизованих методичних рекомендацій алгоритмізованої послідовності діагностичних процедур, виконуваних на основі сукупності індикаторів.

Крім того, методологічне забезпечення управління конкурентоспроможністю підприємств будівництва має агрегувати найбільш успішні та ефективні складові існуючих науково-прикладних розробок, які підтвердили свою результативність в управлінні підприємствами інших видів діяльності. Тому з метою формування методологічного базису оцінювання рівня здатності будівельних підприємств до збереження конкурентоспроможності нами було проаналізовано з подальшою систематизацією, по перше показники для оцінювання конкурентоспроможності та способи їх поєднання у цілісному наборі. По-друге, було здійснено класифікацію груп методів для оцінювання конкурентоспроможності підприємств.

Огляд авторських підходів до формування конкурентоспроможності підприємства та обґрунтування сукупності показників, на основі яких вона оцінюється дозволив виявити підходи та показники, за допомогою яких оцінюється конкурентоспроможність підприємства, зокрема будівельного. Часто автори для оцінки рівня конкурентоспроможності використовують цілісні системи фінансових показників.

Список літератури:

1. Сомова О.Є. Вартісна оцінка рівня конкурентоспроможності підприємств машинобудування: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 Київ, 2008. 19 с.
2. Лаготюк В.О. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств галузі птахівництва: дис... канд. екон. наук: 08.00.04. Київ, 2019. 278 с.
3. Зеленчук І.Б. Формування конкурентоспроможності молокопереробних підприємств в контексті економічної безпеки: дис... канд. екон. наук: 08.00.04. Кам'янець-Подільський, 2016. 220 с.
4. Дяченко Т.О. Визначення конкурентоспроможності автотранспортних підприємств та стратегії її підвищення: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.04. Київ, 2002. 20 с.
5. Капітанець Ю.О. Визначення та забезпечення конкурентоспроможності підприємства: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04. Тернопіль, 2009. 20 с.
6. Баглай І.Є. Вибір та економічне оцінювання стратегії конкуренції промислових підприємств в умовах іноземного інвестування: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04. Львів, 2018. 24 с.
7. Дробітько Н.А. Управління конкурентоспроможністю в умовах ринкової економіки: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. 08.00.04. Х.: ХНЕУ, 2001. 20 с.
8. Панова О.И. Повышение конкурентоспособности строительных предприятий, образованных в результате слияния: автореферат дис. ... кандидата экономических наук: 08.00.05. Волгоград, 2008. 17 с.

9. Гойко А.Ф., Юрковський Р.Ф. Оцінка конкурентоспроможності будівельних підприємств, зайнятих у пайовому будівництві. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2012. № 27. С. 29-37.
10. Семенов А.Г. Формування продуктивної траєкторії стратегічної конкурентоспроможності будівельних підприємств на базі економічного імунітету. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2019. № 40. Ч.2. С. 3-9.
11. Микитась М.В. Підвищення конкурентоспроможності будівельного підприємства. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2012. № 26. С. 143-149.
12. Сомов М.В. Управління конкурентоспроможністю будівельного підприємства державної форми власності: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04. Київ, 2013. 21 с.
13. Марчук Т.С. Економічна оцінка конкурентноздатності будівельних організацій: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Київ, 2010. 17 с.
14. Верхоглядова Н., Кононова О. Інформаційне забезпечення управління конкурентоспроможністю будівельного підприємства. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2016. № 4(236). С. 47-58.
15. Крикун К.В., Оліферук С.Л., Сердюченко Н.Б. Засоби підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6307>.
16. Овсюк М.О. Удосконалення методів конкурентоспроможності будівельного підприємства в умовах кризи. *Бізнес Інформ*. 2011. №6. С. 65–67.
17. Скворцов І.Б., Загорецька О.Я. Формування стратегічної конкурентоспроможності і антикризового потенціалу будівельного підприємства на базі сталого розвитку. *Будівельне виробництво*. 2019. №68, С.117-121.
18. Станко Г.В. Фінансово-економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. ... канд. ек. наук: 08.00.04, Кам'янець-Подільський, 2016. 20 с.
19. Голофаєва И.П. Методика расчета конкурентоспособности предприятия с помощью аппарата нечетких множеств с учетом социальных факторов. *Механізм регулювання економіки*. 2004. С. 48-51.
20. Беляєва С.В., Зубко Т.Л. Методика визначення конкурентоспроможності підприємства (практичний аспект). *Інноваційна економіка*. 2013. № 7. С. 72-78.
21. Економічна діагностика: [практикум] / [Т.Д. Костенко, А.А. Герасимов, В.С. Рижиков, О.К. Добикіна, С.В. Касьянюк]. К.: Центр учбової літератури, 2007. 186 с.
22. Сотнікова І.М. Теоретичне та методичне забезпечення системи управління персоналом для підвищення конкурентоспроможності підприємства: дис. ... канд. ек. наук: 08.00.04. Харків, 2020. 214 с.
23. Радева М.М., Маслов П.М. Комплексне оцінювання конкурентоспроможності підприємства. *Держава та регіони*. 2004. №3. С. 176 - 180.

References:

1. Somova, O.Ie. (2008). *Vartisna otsinka rivnia konkurentospromozhnosti pidpriemstv mashynobuduvannya*. [Cost assessment of the level of competitiveness of machine-building enterprises]. Abstract of Ph.D. Thesis: 08.00.04 Kyiv, Ukraine.
2. Lahotiuk, V.O. (2019). *Zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv haluzi ptakhivnytstva*. [Ensuring the competitiveness of poultry enterprises]. Abstract of Ph.D. Thesis: 08.00.04. Kyiv, Ukraine.
3. Zelenchuk, I.B. (2016). *Formuvannia konkurentospromozhnosti molokopererobnykh pidpriemstv v konteksti ekonomichnoi bezpeky*. [Formation of competitiveness of dairy enterprises in the context of economic security]. Abstract of Ph.D. Thesis: 08.00.04. Kamianets-Podilskyi, Ukraine.
4. Diachenko, T.O. (2002). *Vyznachennia konkurentospromozhnosti avtotransportnykh pidpriemstv ta stratehii yii pidvyshchennia*. [Determining the competitiveness of motor transport enterprises and strategies for improving it]. Abstract of Ph.D. Thesis: 08.07.04. Kyiv, Ukraine.
5. Kapitanets, Yu.O. (2009). *Vyznachennia ta zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva*. [Determining and ensuring the competitiveness of the enterprise]. Abstract of Ph.D. Thesis: 08.00.04. Ternopil, Ukraine.
6. Bahlai, I.Ie. (2018). *Vybir ta ekonomichne otsiniuvannia stratehii konkurentsii promyslovykh pidpriemstv v umovakh inozemnoho investuvannia*. [Selection and economic evaluation of the competition strategy of industrial enterprises in terms of foreign investment]. Abstract of Ph.D. Thesis: 08.00.04. Lviv, Ukraine.
7. Drobitko, N.A. (2001). *Upravlinnia konkurentospromozhnistiu v umovakh rynkovoï ekonomiky*. [Competitiveness management in a market economy]. Abstract of Ph.D. Thesis: 08.00.04. Kh.: KhNEU, Ukraine.
8. Panova, O.Y. (2008). *Povyshenye konkurentospobnosty stroitelnykh predpriiatyi, obrazovannykh v rezultate slyianiya*. [Increasing the competitiveness of construction companies formed as a result of the merger]. Abstract of Ph.D. Thesis: 08.00.05. Volhograd, russia.
9. Hoiko, A.F. Yurkovskiy, R.F. (2012). *Otsinka konkurentospromozhnosti budivelnnykh pidpriemstv, zainiatykh u paiovomu budivnytstvi*. [Assessment of the competitiveness of construction companies engaged in equity construction]. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*, 27, 29-37.
10. Semenov, A.H. (2019). *Formuvannia produktyvnoi traiektorii stratehichnoi konkurentospromozhnosti budivelnnykh pidpriemstv na bazi ekonomichnoho imunitetu*. [Formation of a productive trajectory of strategic competitiveness of construction companies on the basis of economic immunity]. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*, 40 (2), 3-9.
11. Mykytas, M.V. (2012). *Pidvyshchennia konkurentospromozhnosti budivelnnoho pidpriemstva*. [Increasing the competitiveness of the construction company] *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*, 26, 143-149.
12. Somov, M.V. (2013). *Upravlinnia konkurentospromozhnistiu budivelnnoho pidpriemstva derzhavnoi formy vlasnosti*. [Managing the competitiveness of a state-owned construction company]. Abstract of Ph.D. Thesis: 08.00.04. Kyiv, Ukraine.

13. Marchuk, T.S. (2010). *Ekonomichna otsinka konkurentnozdatnosti budivelnnykh orhanizatsii*. [Economic assessment of the competitiveness of construction companies]. Abstract of Ph.D. Thesis: 08.00.04. Kyiv, Ukraine.
14. Verkhohliadova, N., Kononova, O. (2016). Informatsiine zabezpechennia upravlinnia konkurentospromozhnistiu budivelnogo pidpriumstva. [Information support of competitiveness management of a construction company]. *Naukovyi visnyk Odetskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, 4(236), 47-58.
15. Krykun, K.V., Oliferuk, S.L., Serdiuchenko, N.B. (2018). Zasoby pidvyshchennia rivnia konkurentospromozhnosti pidpriumstva. [Means to increase the level of competitiveness of the enterprise]. *Efektivna ekonomika*, 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6307>.
16. Ovsiiuk, M.O. (2011). Udoskonalennia metodiv konkurentospromozhnosti budivelnogo pidpriumstva v umovakh kryzy. [Improving the methods of competitiveness of the construction company in a crisis]. *Biznes Inform*, 6, 65–67.
17. Skvortsov, I.B., Zahoretska, O.Ia. (2019). Formuvannia strateichnoi konkurentoomozhnosti i antykryzovoho potentsialu budivelnogo pidpriumstva na bazi staloho rozvytku. *Budivelne vyrobnytstvo*, 68, 117-121.
18. Stanko, H.V. (2016). *Finansovo-ekonomichniy mekhanizm zabezpechennia konkurentospromozhnosti silskohospodarskykh pidpriumstv*. [Financial and economic mechanism for ensuring the competitiveness of agricultural enterprises]. Abstract of Ph.D. Thesis: 08.00.04, Kamianets-Podilskyi, Ukraine.
19. Holofaeva, Y.P. (2004). Metodyka rascheta konkurentospromozhnosti predpriyatiya s pomoshchiu aparata nechetkykh mnozhestv s uchetom sotsyalnykh faktorov. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, p. 48-51.
20. Bieliaieva, S.V., Zubko, T.L. (2013). Metodyka vyznachennia konkurentospromozhnosti pidpriumstva (praktychnyi aspekt). *Innovatsiina ekonomika*, 7, 72-78.
21. Kostenko T.D., Herasymov A.A., Ryzhykov V.S., Dobykina O.K., Kasianuk S.V. (2007). *Ekonomichna diahnostyka: praktykum*. K.: Tsentri uchbovoi literatury.
22. Sotnikova, I.M. (2020) Teoretychne ta metodychne zabezpechennia systemy upravlinnia personalom dlia pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriumstva. [Theoretical and methodological support of personnel management system to increase the competitiveness of the enterprise]. Ph.D. Thesis: 08.00.04. Kharkiv, Ukraine.
23. Radieva, M.M., Maslov, P.M. (2004). Kompleksne otsiniuvannia konkurentospromozhnosti pidpriumstva. *Derzhava ta rehiony*, 3, 176 - 180.

O.Yu. Bieliukova, O.O. Molodid, V.Ya. Gavrilyuk

Theoretical and methodological approach to the competitiveness of enterprises

In the article, the analysis of theoretical approaches to the formation of the concept of "competitiveness of the enterprise" and the definition of methodical approaches to the assessment of the level of competitiveness of the enterprise of the healthy and the budvelous enterprise of the zocrema are analyzed. The review of literature sources allowed to identify the main problems that need to be addressed for proper methodological support of competitiveness management of construction companies, namely: substantiation of a set of diagnostic indicators and development, testing and bringing to specific guidelines algorithmic sequence of diagnostic procedures based on diagnostic procedures.

In addition, the methodological security of managing the competitiveness of businesses in everyday life can aggregate the most successful and efficient warehouses of the most important scientific and applied developments, thus confirming their effectiveness in managing businesses of other types of activities. Therefore, using the method of forming a methodological basis for evaluating the level of the building capacity of business enterprises to save competitiveness, we analyzed it with a further systematization, first indicators for evaluating competitiveness and methods of recruitment in the city. Second, groups of methods for assessing the competitiveness of enterprises were classified. A number of indicators have been identified that allow assessing and determining the level of competitiveness of a construction company (such as increasing the rate of renewal of the active part of fixed assets, reducing the duration of working capital, increasing productivity, increase in the level of return on wages, reduce the level of current costs per unit of marketable products, increase the level of product quality, return on investment, total cost of production resources per unit of output, profitability (profitability) of products, equity, payback period, etc.) allows to assess the level of competitiveness of the construction company.

Keywords: *competitiveness, construction, methods of competitiveness assessment, competitiveness indicator, enterprise competitiveness to assess the level of competitiveness of the business enterprise.*

Посилання на статтю

АРА: Bieliukova, O.Yu. Molodid, O.O., & Gavrilyuk, V.Ya. (2022). Theoretical and methodological approach to the competitiveness of enterprises. *Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn*, 49 (1), 164-178.

ДСТУ: Беленкова О.Ю., Молодід О.О., Гаврилюк В.Я. Теоретико-методологічні підходи до вимірювання конкурентоспроможності будівельних підприємств. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2022. № 49 (1). С. 164-178.